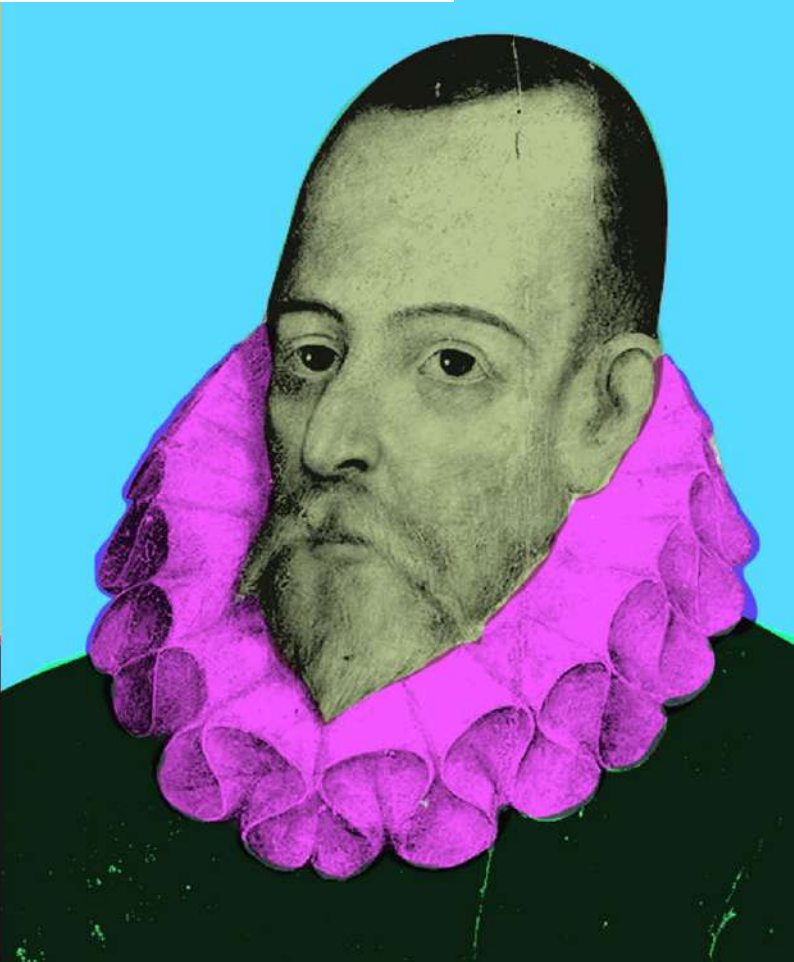

**DOSSIER COL·LECCIÓ CERVANTINA
I ELS ENIGMES DEL QUIXOT
EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA I BATXILLERAT**

SUMARI

1. Presentació	1
2. La Biblioteca de Catalunya (BC). La gran biblioteca de tothom	2
2.1. Un fons immens per perdre-s'hi... i trobar el que busquem	2
2.2. Els orígens de la BC	3
2.3. Un edifici amb molta història	4
2.4. Activa't	8
2.4.1. Publicita la BC	8
2.4.2. Localitza el teu llibre preferit	9
3. La Col·lecció Cervantina	11
3.1. El fons de la col·lecció	11
3.2. Quin és l'origen de la col·lecció?	14
3.3. Activa't	15
3.3.1. L'expansió del <i>Quixot</i>	15
3.3.2. Salva els llibres de la crema!	18
4. El <i>Quixot</i> : l'obra mestra de Cervantes	19
4.1. Biografia d'una gran obra	19
4.2. El <i>Quixot</i> , un heroi universal	21
4.3. Les representacions del <i>Quixot</i>	22
4.4. El <i>Quixot</i> en el còmic	23
4.5. Activa't	24
4.5.1. Tantes mirades com lectures, tantes lectures com mirades	24
4.5.2. Els altres <i>Quixots</i> i el cas del <i>Quixot</i> samurai	26
5. El <i>Quixot</i> a Barcelona	28
5.1. Una ciutat per canviar la història!	28
5.2. La ruta del <i>Quixot</i> a Barcelona	29
5.3. Cervantes a Barcelona... o no	31
5.4. Activa't	32
5.4.1. Prepara la ruta del <i>Quixot</i> a Barcelona	32
6. Prova de resoldre els enigmes del <i>Quixot</i>	34
7. Bibliografia	38

PRESENTACIÓ

Has pensat alguna vegada que eres el personatge protagonista d'una gran història? Això és precisament el que li va passar a Alonso Quijano, més conegut com el Quixot, en una de les seves aventures.

Tot va començar quan una nit ell i el seu company inseparable, Sanxo Panza, anant de camí a Saragossa, van descobrir un fet que els va posar furiosos: hi havia uns farsants que es feien passar per ells. Millor dit, corria per arreu un llibre sobre les peripècies d'un altre Quixot i un altre Sanxo Panza diferents. Casualment, en el llibre en qüestió s'explicava que els dos herois anirien a Saragossa, on es veurien implicats en una trifulga. Aleshores, per portar la contrària i demostrar que ells eren els autèntics protagonistes de la novel·la, el Quixot va decidir canviar de destinació i anar cap a Barcelona. A aquesta ciutat el Quixot va conèixer bandolers, va presenciar batalles navals i va combatre, sense massa èxit, amb cavallers errants. Però res el va indignar tant profundament com quan va visitar una impremta en la qual estaven a punt d'imprimir exemplars del maleït llibre pirata. Ell es va defensar immediatament, venint a dir que ell era el veritable Quixot i que l'altre era un mer imitador impertinent, un frau, una estafa, i va sortir del taller amb posat molest.

Totes aquestes coses tan estranyes i sorprenents s'expliquen, com veureu, a la segona part del Quixot. Del Quixot de veritat, volem dir. Bé, caldria preguntar-se si el que s'explica al Quixot "de veritat" és veritat. Si Miguel de Cervantes, el seu autor, va conèixer realment a l'excèntric i estrambòtic Alonso Quijano, o algú semblant, i en va explicar les seves aventures, o si bé tot va ser una genial invenció. I l'escriptor... va ser realment a Barcelona, com diuen, o només se la va imaginar? Quin rostre tenia l'autèntic Cervantes? Qui va escriure el llibre fals, doncs? Algú que l'odiava, potser? Estava Cervantes explicant la seva pròpia història? Era Cervantes el Quixot, o una mica Quixot? Què és fals i què veritat, en tota aquesta història?

Tots aquests misteris sobre el Quixot estan encara irresolts. Ningú ha aconseguit, ara per ara, donar-los una resposta del tot convincent. Voleu provar-ho?

Si hi ha un lloc on podeu cercar respostes és a la Col·lecció Cervantina de la Biblioteca de Catalunya. Aquí descobrireu tot el que van dir el Quixot i Cervantes, i (quasi) tot el que s'ha dit després sobre l'escriptor, els seus personatges i les seves obres. També nombroses obres literàries, pictòriques, filmiques, etc. que s'han inspirat en el Quixot i n'han donat la seva particular versió. Inclús hi ha diversos exemplars de la falsa segona part de l'obra que feia enfurismar el nostre protagonista. Si us hi endinseu, cal que us avisem: no acabareu mai... Aquesta és una col·lecció monumental d'una història infinita. Una història que ha engolit a nombroses persones que l'han llegit i s'han vist abocades, com el Quixot, a una aventura impossible. Trobareu de segur respostes, i pel camí riureu; descobrireu que l'amic Quixot, tan esperpèntic i alhora entranyable, no és tan diferent de nosaltres. Ni de qualsevol altre ésser humà d'arreu del món. Vet aquí el seu èxit.

Com podreu comprovar, la Col·lecció Cervantina de la Biblioteca de Catalunya no només està composta per milers d'edicions del Quixot, sinó per milers de Quixots diferents; perquè totes les èpoques, llengües i cultures en fan lectures i mirades singulars, d'aquesta gran obra. I totes elles, en part, hi veuen una cosa en comú: a nosaltres mateixos. Així, com en un mirall, davant l'obra cadascun dels lectors pot reconèixer-hi quelcom íntim seu i fer-se, en avançar valentament, les seves pròpies preguntes...

Abans d'intentar resoldre els misteris del **Quixot** hauràs d'endinsar-te en la col·lecció, descobrir-la i superar diverses proves. Per fer-ho, podràs seguir el teu instint investigador triant al final de cada capítol entre les opcions que més t'interessin. Escull ara com vols començar la teva aventura:

► Si voleu començar a preparar la visita a la Biblioteca de Catalunya, passeu a la pàgina següent.

► Si abans de tot voleu conèixer el **Quixot**, passeu a la pàgina 19.

2.

LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA (BC) LA GRAN BIBLIOTECA DE TOTHOM

La Biblioteca de Catalunya és la biblioteca nacional, una de les biblioteques més importants de Catalunya i també la vostra gran biblioteca. Creada fa més de cent anys amb voluntat de servei a la societat, té com a principal objectiu que tothom pugui accedir al coneixement i, en especial, al relacionat amb Catalunya. El ric patrimoni que custodia la converteix en la millor biblioteca per conèixer i investigar la cultura catalana i tot allò que, com Cervantes o el *Quixot*, en forma part.

2.1 Un fons immens per perdre-s'hi... i trobar el que busquem

Actualment, la BC disposa d'un fons de més de quatre milions de documents, entre llibres, manuscrits, pergamins, revistes, mapes, gravats, partitures, enregistraments sonors, vídeos..., el qual s'ha anat formant gràcies a les compres, intercanvis, ingressos per dipòsit legal... que ha fet la Biblioteca i a les donacions que aquesta ha rebut de particulars i institucions al llarg de la seva història. A més d'això, i gràcies a la *Llei de Dipòsit Legal de Catalunya* de l'any 1981, la BC rep un exemplar de tot el que s'edita a Catalunya. Això vol dir que quan busqueu quelcom que ha estat publicat a

Sala de reserva de la BC

Catalunya després d'aquell any, a la BC ho trobareu gairebé segur! Aquest quantió de fons es conserva en un gran dipòsit de quatre plantes subterrànies situat a sota de l'edifici del carrer Hospital, i també en un magatzem a l'Hospitalet de Llobregat. Aquests dipòsits ocupen seixanta-tres km lineals de prestatgeria.

Com veieu, el fons de la BC és tan immens que us hi podríeu perdre. Però no patiu: al llarg d'aquesta investigació aprendreu a utilitzar les eines bàsiques per navegar-hi i localitzar fàcilment llibres i documents.

2.2 Els orígens de la BC

Per començar a conèixer la BC, cal que us parlem de la seva història, perquè tal com passa amb les persones, o fins i tot amb els personatges dels llibres, el seu passat és part fonamental de la seva identitat i de tot allò que la fa singular. A més, qualsevol investigador o investigadora ha de saber sempre on està ficant el nas. La BC va néixer a inicis del segle XX en un context social i polític de reivindicació de la identitat catalana. Ja en el segle anterior, la Renaixença havia fomentat la recuperació de la història, la cultura i la llengua pròpies. Eren temps d'esperances i de grans projectes nacionals. També una època de confiança en la ciència i el progrés, en què la cultura i el coneixement eren considerats béns socials que contribuïen a fer millors ciutadans i a la prosperitat del país. En aquest context, l'any 1903, es van crear els Estudis Universitaris Catalans i el 1907 un partit catalanista, Solidaritat Catalana, va guanyar les eleccions provincials.

Dipòsit de la BC

Aquell mateix any, el nou president de la Diputació, Enric Prat de la Riba, va fundar l'Institut d'Estudis Catalans, una corporació de científics que tenia com a objectiu investigar i estudiar tots els elements de la cultura catalana. Ell va ser el principal impulsor de la BC. Va ser un president molt actiu que va saber donar resposta a les necessitats culturals que tenia Catalunya. En ser escollit president va exclamar entusiasmat: "Quina sort! Tot està per fer!"

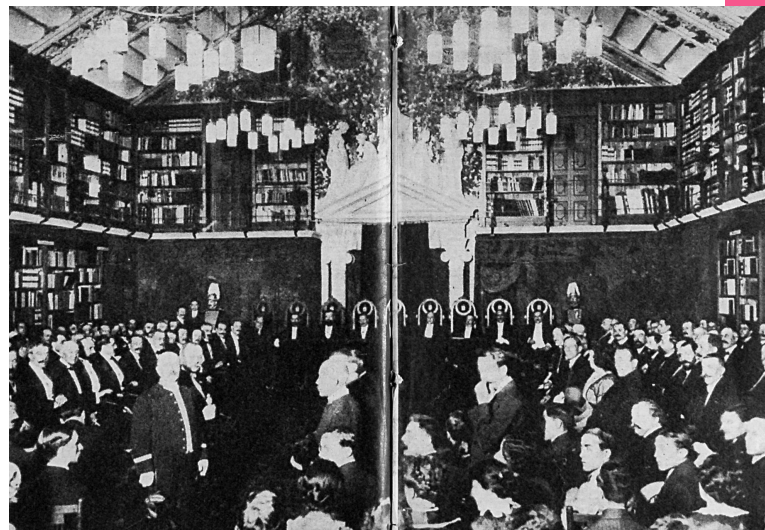

Seu de la BC al Palau de la Generalitat

La biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans, creada l'any 1907 al segon pis del Palau de la Generalitat, és l'origen de la BC. Va sorgir de la voluntat de disposar d'una biblioteca que estigués a l'alçada de les grans biblioteques nacionals europees, on els científics i científiques poguessin trobar tot allò que necessitaven per a les seves investigacions. Al llarg dels primers anys, el fons de la biblioteca es va anar formant amb importants donacions de mecenes i adquisicions, com ara la compra dels 4.286 llibres i manuscrits del poeta i bibliògraf Marià Aguiló o la de la biblioteca de Jacint Verdaguer, formada per 6.300 títols. La biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans encara no era la biblioteca de tothom, doncs només la podien utilitzar els membres de la institució. Per aquest motiu, l'any 1914 la Mancomunitat de Catalunya la va convertir en la Biblioteca de Catalunya i la va obrir com a servei cultural públic. Jordi Rubió i Balaguer va ser-ne el primer director. El gran èxit que va tenir la BC des de la seva obertura va posar de relleu les ganes de llegir i aprendre que tenien els catalans, que també es va veure en la necessitat de crear una xarxa de biblioteques populars que donessin servei a totes les ciutats i pobles de Catalunya.

Les adquisicions de llibres i col·leccions van continuar amb molta intensitat a la BC. Durant els anys vint, el seu fons va créixer tant que la seu al Palau de la Generalitat va quedar petita i les autoritats van començar a pensar en traslladar la BC a un edifici més gran. Quan l'any 1929 l'Hospital de la Santa

Creu es va traslladar al nou edifici de l'Eixample conegut com a Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, l'edifici històric de l'antic hospital va quedar buit. Finalment, i després de llargues negociacions, l'any 1931 es va aprovar el trasllat de la BC a l'edifici de l'antic Hospital de la Santa Creu. Les obres per adequar-lo com a biblioteca i el trasllat del fons es van fer, no sense dificultats, en plena Guerra Civil Espanyola (1936-1939). Acabat el conflicte bèl·lic, la nova seu de la biblioteca es va inaugurar el 1940 amb el nom, imposat per la dictadura franquista, de Biblioteca Central. No va ser fins poc abans del final de la dictadura, l'any 1974, que s'aconseguí recuperar el nom original de Biblioteca de Catalunya.

Acte d'inauguració de la BC, maig de 1914

Qui va ser **Jordi Rubió i Balaguer?**

Jordi Rubió i Balaguer (Barcelona, 1887-1982) va ser un important bibliotecari, filòleg, professor i historiador de la literatura catalana, fonamental en la creació i organització de les biblioteques catalanes. De jove, va estudiar filologia romànica a la Universitat d'Hamburg i va treballar a la biblioteca d'aquesta ciutat per aprendre les tècniques de classificació i catalogació de llibres. Ja com a director de la BC —ho va ser de 1914 a 1939—, va fer que aquesta adoptés el sistema de Classificació Decimal Universal (CDU), que va ser també aplicat després a totes les biblioteques públiques catalanes i a les de l'estat espanyol. Rubió també va escriure el primer manual de biblioteconomia català, *Com s'ordena i cataloga una biblioteca*.

2.3. Un edifici amb molta història

Des de l'any 1939, la BC es troba ubicada a l'antic Hospital de la Santa Creu de Barcelona, un important edifici gòtic construït entre els segles XV i XVIII. Sorgit de la unió de diferents hospitals barcelonins medievals, va ser l'hospital més gran de Catalunya durant molts segles. Va estar en funcionament fins al 1928, quan es va traslladar al nou Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau, obra de l'arquitecte modernista Lluís Domènech i Montaner.

L'edificació de l'Hospital de la Santa Creu va ser impulsada a principis del segle XV pel Consell de Cent de Barcelona i els representants de la Catedral de Barcelona, amb la qual comparteix el nom. El projecte va rebre quantioses donacions reials, així com de particulars i eclesiàstics. Les obres de construcció van començar el 14 de febrer del 1401, data que ens recorda la inscripció que hi ha damunt de la porta d'entrada al pati de l'hospital pel carrer del Carme.

L'edifici és un magnífic exemple del gòtic civil català. Tot i que possiblement va ser projectat amb una planta rectangular consistent en quatre naus al voltant d'un pati central, l'ala sud mai es va arribar a construir i el complex va quedar en forma de U. Com era habitual als hospitals catalans del segle XIV, cadascuna de les ales té dos pisos: una planta baixa coberta per voltes de creueria nervades i una nau superior tancada per arcs diafragmàtics i sostres de fusta.

Sala de Llevant de la BC

Nau de Llevant a l'antic Hospital de la Santa Creu

El primer que es va construir va ser l'ala de Llevant i la zona est de l'ala nord. També l'església i la farmàcia. La resta de l'ala nord i la de ponent van ser edificades al segle XVI. L'ala de Llevant, que fa setanta metres de llarg i que era la infermeria per als homes, és actualment la sala de consulta on es conserven les obres de filologia, literatura, història i geografia. La nau de ponent, que és una mica més moderna i servia com a infermeria per a les dones, és ara també una sala de consulta general on hi trobem encara alguns [cedularis](#), que formaven el catàleg general d'autors i títols de la Biblioteca. Aquests llibres contenien unes fitxes escrites a mà o a màquina, anomenades cèdules, i que utilitzant el sistema *CDU* permetien localitzar llibres i documents en la immensitat de la biblioteca.

Adossat a la nau de Llevant va ser construït, entre els segles XVI i XVIII, l'edifici de la Gardunya, on hi ha actualment el Museu del Llibre Frederic Marès i la cambra on tindrà lloc la vostra investigació: la Sala Cervantina.

Maqueta del recinte de l'antic Hospital de la Santa Creu

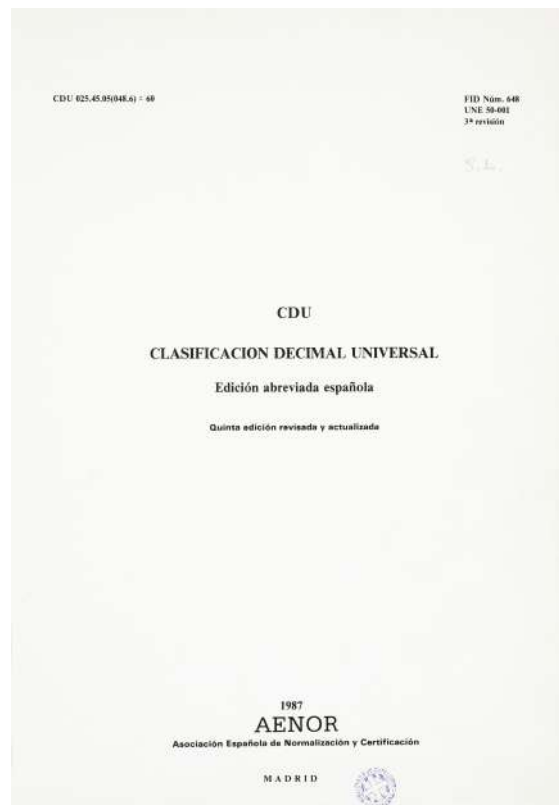

Què és el sistema de Classificació Decimal Universal (CDU)?

La Classificació Decimal Universal (CDU) és el sistema que utilitzen la majoria de les biblioteques catalanes per a classificar els llibres i documents del seu fons i és un dels sistemes de classificació més utilitzats del món. Va ser creat a finals del segle XIX pels belgues Paul Otlet i Henri La Fontaine, i introduït a Catalunya per Jordi Rubió i Balaguer. Com el seu nom indica, amb aquest sistema es pot classificar, és a dir, ordenar, a partir dels números decimals, tot el saber universal. És una classificació temàtica i cada branca del coneixement té assignat un número, per exemple, el 7 per a l'art. A més del número de CDU, els llibres de les biblioteques poden tenir un altre codi alfanumèric, compost de números i lletres: el topogràfic, el qual indica a quin lloc de la biblioteca els trobarem.

Tablas principales

0	Generalidades
1	Filosofía
2	Religión, Teología
3	Ciencias sociales, Estadística, Política, Economía, Derecho, Administración Pública, Arte y ciencia militares, Beneficencia y asistencia social, Seguros, Educación, Etnología
5	Ciencias puras, Ciencias exactas y naturales
6	Ciencias aplicadas, Medicina, Técnica
7	Arte, Arquitectura, Fotografía, Música, Juegos, Deportes
8	Lingüística, Filología, Literatura
9	Arqueología, Prehistoria, Geografía, Biografías, Genealogía, Historia

CDU: Clasificación decimal universal.
Madrid: AENOR, 1987

2.4. Activa't!

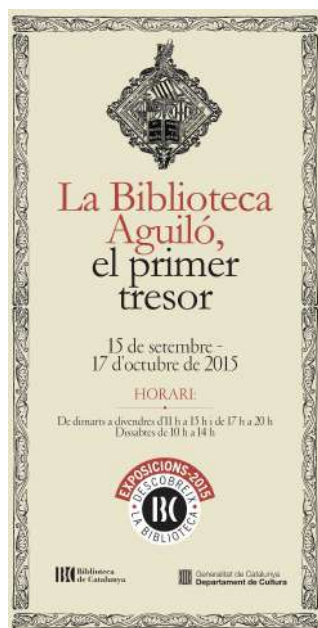
2.4.1. Publicita la BC

 Una sessió d'una hora

 Per parelles

 Ciències Socials, Audiovisual i Plàstica

La BC és la biblioteca nacional de Catalunya i, per tant, té algunes particularitats que la diferencien de la resta de biblioteques. La seva missió és la de recollir, conservar i difondre la producció bibliogràfica catalana i la relacionada amb la llengua i cultura catalana, així com vetllar per la conservació i la difusió del patrimoni bibliogràfic i documental de Catalunya, tot mantenint sempre la condició de centre de consulta i de recerca universals. Això fa que la BC tingui una responsabilitat molt gran i que alhora pugui oferir a la ciutadania un servei únic a Catalunya.

Objectius

Amb aquesta activitat coneixereu millor la BC, us familiaritzareu amb la seva web i descobrireu tots els serveis que us pot oferir.

Què heu de fer?

Creeu un cartell publicitari de la BC en el qual es donin a conèixer els seus valors, els serveis que ofereix, la informació bàsica per al seu ús (horari d'atenció al públic, adreça, contacte, etc), així com d'altres aspectes que considereu interessants. Per a fer-ho, heu d'entrar a la [web de la BC](#) i allà trobareu tota la informació que necessiteu. Tingueu en compte que, com fan les campanyes publicitàries de tots els productes, el cartell haurà de ressaltar els trets que fan especial la BC, és a dir, els que la diferencien d'altres biblioteques, i tot allò que només aquesta ofereix. No oblideu tampoc que l'estètica és important a l'hora de transmetre l'atractiu d'un producte. Podeu utilitzar imatges, crear il·lustracions i/o jugar amb el grafisme.

Cartells d'exposicions realitzades a la BC

2.4.2. Localitza el teu llibre preferit

 Una sessió d'una hora

 Grups de quatre o cinc

 Llengua i Literatura

Com us hem comentat anteriorment, la BC rep des de l'any 1981 el Dipòsit Legal de Catalunya. És a dir, que la BC ha de rebre i conservar com a mínim un exemplar de tot allò que es publica a Catalunya. Per què pensem que ho fa, això? Doncs perquè amb el pas del temps, de les dècades i dels segles, els llibres, revistes, pel·lícules, etc., es fan malbé, són llençats o destruïts, i desapareixen si ningú no els conserva. Hi ha incomptables casos a la història de llibres que no han arribat als nostres dies perquè senzillament no se n'ha conservat cap. L'objectiu de la BC és precisament evitar que cap dels llibres, revistes, partitures..., fins i tot llocs web publicats a Catalunya pugui mai desaparèixer. Això vol dir que si en el futur es perdessin tots els exemplars del vostre llibre o còmic preferit, sempre podríeu venir a la BC a llegir-lo. És la manera de conservar el patrimoni bibliogràfic de tothom.

Objectius

Amb aquesta activitat aprendreu a utilitzar les eines de cerca en línia de la BC, coneixereu els sistemes bàsics de classificació i localització de documents, i posareu a prova el fons de la Biblioteca.

Què heu de fer?

Busqueu a la BC el vostre llibre favorit i ompliu la següent fitxa catalogràfica amb les seves dades. Per buscar el llibre en el catàleg en línia de la BC, utilitzeu la barra de cerca "Explora la BC", que trobareu a la pàgina d'inici de la [web de la BC](#). Com veureu, podeu cercar el llibre per títol, autor o paraula clau. Un cop us apareguin els resultats, busqueu el que pertany al vostre llibre i feu un clic sobre el títol per entrar-hi. Allà hi trobareu tota la informació. Podeu afegir el link d'aquesta pàgina a la vostra fitxa. També la fotografia de la portada del llibre. Si no fos possible trobar el llibre enlloc i vosaltres en teniu un exemplar, guardeu-lo bé! Posseïu un autèntic tresor! En aquest cas, busqueu-ne un altre.

FITXA

Títol: .....

Autor/s: .....

Localització i topogràfic: .....

Dades de la publicació

Publicació: .....

Descripció (descripció física del llibre): .....

Col·lecció (en el cas que formi part d'una col·lecció): .....

Autor o crèdits (els autors o persones que van participar en la realització del llibre): .....

Notes (observacions sobre la publicació): .....

Dipòsit legal (el seu número de registre en el Dipòsit legal): .....

Gènere: .....

ISBN (el número d'identificació internacional del llibre): .....

CDU: .....

Dades de l'exemplar a la BC

Localització (el dipòsit on es troba): .....

Topogràfic (codi alfanumèric, és a dir, format per números i lletres, que indica on de la biblioteca es troba el llibre): .....

Consulta (on es pot consultar): .....

Tipus de préstec (si us el podeu endur a casa o s'ha de consultar a la biblioteca): .....

DIGUES LA TEVA! Ara que coneixes millor la BC, deixa algun suggeriment de millora a la nostra bústia (bustia@bnc.cat). Gràcies a tots vosaltres anirem fent la BC més gran.

.....
.....
.....

Tria què vols fer ara:

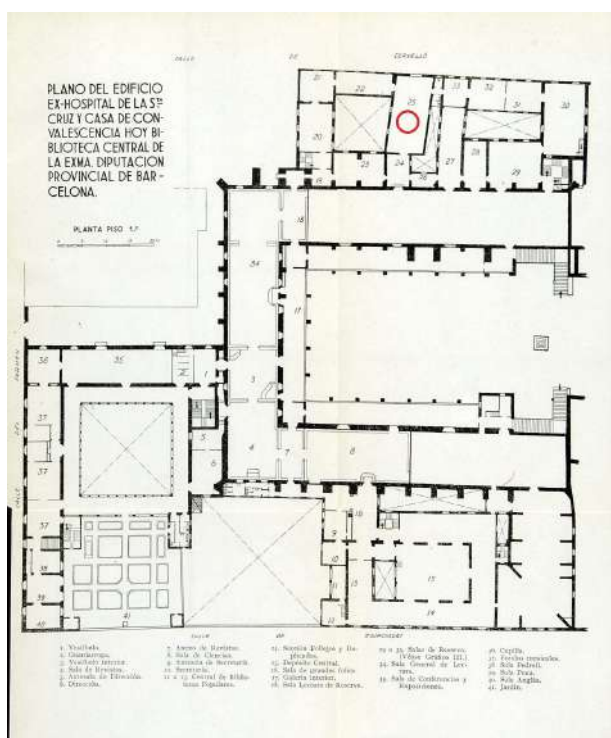
- ▶ Si vols endinsar-te en la Col·lecció Cervantina, passa a la pàgina següent.
- ▶ Si prefereixes preparar la ruta del Quixot a Barcelona, ves a la pàgina 28.

3.

LA COL·LECCIÓ CERVANTINA

La Col·lecció Cervantina de la BC és una de les col·leccions públiques de l'obra de Cervantes més riques d'Espanya i una de les més extraordinàries de tot el món. La major part d'aquesta col·lecció es troba a la Sala Cervantina, antiga infermeria situada a la nau est de la Biblioteca. L'accés a la sala és restringit i per arribar-hi cal endinsar-se en els espais de la BC tancats al públic. Si vols entrar-hi, has de concertar visita i ser un grup o trobar-te, com ara, immers en una investigació.

Plànol de la BC amb la ubicació de la Sala Cervantina

3.1 El fons de la col·lecció

El fons de la col·lecció està format per més de 9.000 documents, sobretot d'edicions de les obres de Cervantes, majoritàriament del *Quixot*, i sobre elles i l'autor, però també materials no llibre de temàtica cervantina, com ara il·lustracions, dibuixos, gravats, partitures, jocs de cartes, segells i postals, cromos, cartells de cinema o pel·lícules, entre d'altres.

S'hi poden trobar exemplars molt valuosos que van des del 1590 fins a l'actualitat: les primeres edicions de totes les obres de Cervantes, excepte de *La Galatea*, de la qual se'n té un facsímil i una raríssima segona edició; les sis primeres edicions del *Quixot* del 1605; la primera edició de la segona part de l'obra, publicada el 1615; la primera

edició conjunta de la primera i segona part, impresa a Barcelona l'any 1617; i publicacions de les obres Cervantes en més de cinquanta idiomes. Entre aquestes, les primeres edicions del *Quixot* en anglès (1612), francès (1614), alemany (1648) o català (1891). També s'hi conserven exemplars d'edicions il·lustrades per destacats artistes com ara Charles Coypel, Gustave Doré o Salvador Dalí. I la joia de les joies: de la primera edició del *Quixot* impresa a Madrid l'any 1605, i de la qual només hi ha vint-i-vuit exemplars identificats a tot el món, la Col·lecció Cervantina té l'únic exemplar conegut a Catalunya!

Miguel de Cervantes Saavedra. *El ingenioso hidalgo don Quixote de la Mancha*. En Madrid: por Juan de la Cuesta: vendese en casa de Francisco Robles, 1605

Ahora, la col·lecció conserva molts estudis crítics i bibliogràfics que analitzen les obres de Cervantes des de diferents punts de vista: filològic, sociològic, literari... i publicacions que n'extrauen informació sobre temes concrets de l'Espanya del 1600, com ara la música, la gastronomia, la indumentària, la dansa, els jocs o el teatre. També hi trobem obres inspirades en el *Quixot* i adaptacions del llibre per a infants i joves.

És a dir, la Col·lecció Cervantina, que a dia d'avui continua creixent i adquirint documents de tota mena, té com a objectiu final el ser un gran repositori públic de tot, o quasi tot, allò que s'ha produït, dit o fet sobre Cervantes i les seves obres. Inclús s'hi conserven curiositats i productes culturals de la societat de masses, com ara souvenirs o marxandatge, que són testimoni de la importància del *Quixot* en l'imaginari contemporani.

Edició en miniatura de 4,3 x 6,3 cm. Miguel de Cervantes Saavedra. *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha*. Madrid: Castilla, [1952]

És per aquest motiu que estudiosos cervantins d'arreu del món venen a la BC a consultar la col·lecció; perquè, com us diria la Núria Altarriba, Directora de la Unitat Bibliogràfica de la BC, "hi ha peces que només les pots trobar aquí."

Miguel de Cervantes Saavedra. *Primera parte de la Galatea, dividida en seys libros*. New York: The Hispanic Society of America, 1904

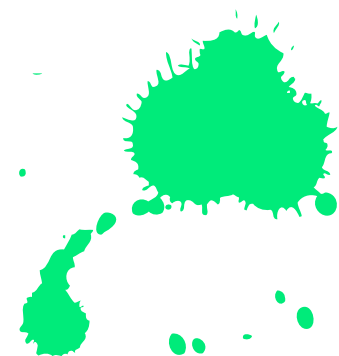
Què és un facsímil?

Un facsímil és la reproducció fidel, exactament igual a l'original, d'un llibre, una revista, etc. A la col·lecció se'n conserven alguns. Destaquen una còpia exacta de la primera edició de *La Galatea* (1585) publicada l'any 1904 per la Hispanic Society of America i un facsímil de la primera edició de la primera part del *Quixot*, editat l'any 1905 també per la Hispanic Society amb motiu del tercer centenari de la publicació.

3.2. Quin és l'origen de la col·lecció?

La Col·lecció Cervantina de la BC té l'origen en la donació de 3.367 peces, la majoria llibres però també alguns dibuixos i manuscrits, que va fer el [bibliòfil](#) Isidre Bonsoms i Sicart. Aquest cervantista català havia invertit al llarg de la seva vida molt de temps i recursos econòmics a col·leccionar exemplars de les obres de Cervantes, sobretot del *Quixot*, i havia aconseguit reunir la millor biblioteca de temàtica cervantina de la seva època.

La seva col·lecció cervantina va ingressar a la BC l'any 1915. Després de catalogar-se, es va ser instal·lar i obrir al públic l'any 1916 a la Sala Blava del Palau de la Generalitat, seu de la BC en aquells moments. L'any 1936 la col·lecció va ser traslladada a l'emplaçament actual.

Qui va ser Isidre Bonsoms?

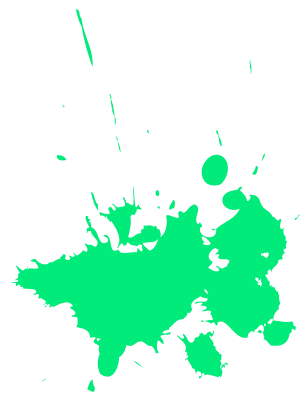
Isidre Bonsoms i Sicart (Barcelona, 1949 - Mallorca, 1922) va ser un bibliòfil català que va donar a la BC diversos fons de gran valor. De jove va estudiar a diferents països europeus i des de ben aviat va sentir un amor especial pels llibres i la lectura. A poc a poc i al llarg de més de quaranta anys va anar formant la seva biblioteca personal. Parlava diferents llengües i viatjava molt, fent de vegades estades llargues a altres països per aconseguir alguna estranya edició que no posseïa. El seu objectiu era fer una gran biblioteca cervantina, però també tenia una extensa col·lecció de documents històrics i llibres de cavalleria.

Sense Bonsoms, la BC no seria la mateixa. Perquè no només va llegar-hi la seva col·lecció cervantina. L'any 1910 va fer-hi donació dels seus fullets històrics, que ara es coneixen com a "Fullets Bonsoms": unes 5.000 unitats que van del segle XVI al XIX. El seu testament deia que també donava els seus llibres de cavalleries, entre els quals hi ha, per exemple, la primera traducció al castellà de *Tirant Lo Blanc*.

3.3. Activa't!

3.3.1. L'expansió del *Quixot*

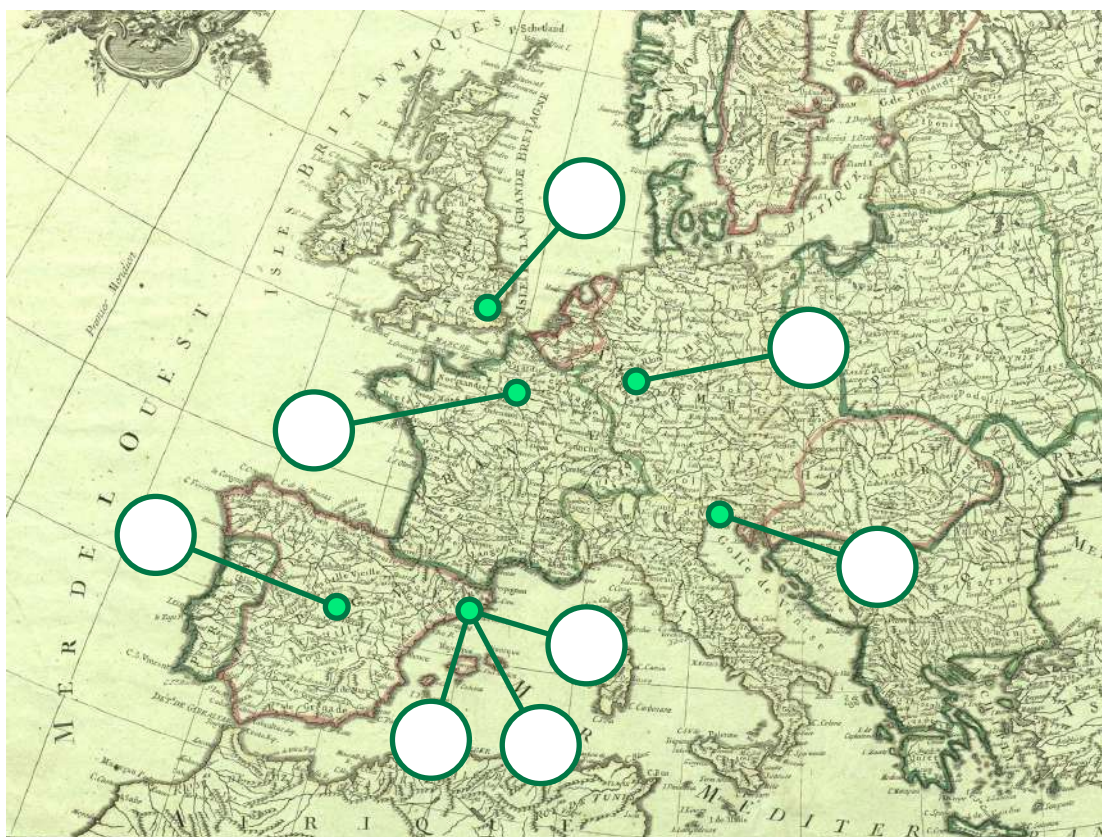
 Una sessió d'una hora

 Grups de quatre o cinc

 Llengua i Literatura

Des de la publicació de la primera part del Quixot l'any 1605, l'obra va ser el que avui en diríem un best-seller, és a dir, un supervendes. Tant de la primera part com de la segona, i de les dues parts conjuntes, se'n van fer edicions arreu d'Espanya i del món.

La Col·lecció Cervantina de la BC conserva les primeres edicions de l'obra en castellà i les primeres traduccions a altres llengües publicades en nombrosos països. El conjunt permet estudiar, per tant, com va ser l'expansió mundial de l'obra.

Janvier. *L'Europe divisée en ses principaux etats: suivant les nouvelles observations astronomiques.*
A Venise: par François Santini, [post. a 1706]

Objectius

Amb aquesta activitat aprendràs a utilitzar el repositori digital de la Col·lecció Cervantina, descobriràs alguns dels seus exemplars més valuosos i recrearàs l'expansió del *Quixot*.

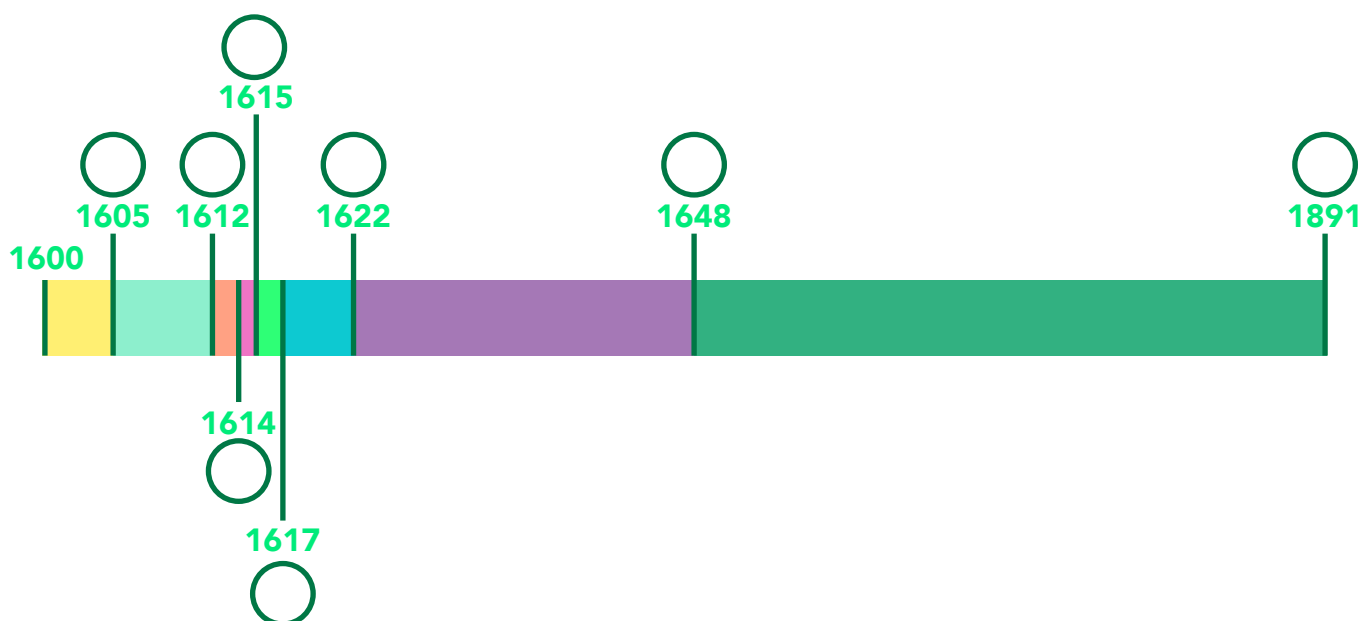
Què heu de fer?

Troba al [repositori en línia de la Col·lecció Cervantina](#) les edicions del *Quixot* que et proposem a continuació. Una pista: a l'esquerra de la pantalla pots limitar la cerca per la data del document original. Ves anotant en el quadre classificador l'any i el lloc de publicació i l'impressor de cadascuna de les edicions. Quan acabis, situa cada edició en la línia de temps mitjançant el seu número de referència. Després, seguint l'ordre cronològic, ves ubicant-les geogràficament en el mapa. D'aquesta manera, podràs recrear visualment l'expansió del *Quixot* per tota Europa.

Les edicions del *Quixot* que et proposem que cerquis són:

- La primera edició (1605)
- La primera edició de la segona part (1615)
- L'edició conjunta de la primera i segona part (1617)
- La primera traducció completa al català (1891)
- La primera traducció al francès de la primera part (1614)
- La primera traducció a l'anglès de la primera part (1612)
- La primera traducció a l'alemany de la primera part (1648)
- La primera traducció a l'italià (1622)

Si pel camí trobes alguna edició que et sembli curiosa per qualsevol motiu, pots també afegir-la; ajudarà a donar una millor visió general.

Num. de referència	Portada	Impressor/Editor	Any	Lloc de publicació
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				

3.3.2. Salva el llibres de la crema!

 Una sessió d'una hora

 Per parelles

 Llengua i Literatura / Tecnologia

A la Col·lecció Cervantina hi podeu també trobar els llibres de cavalleria que el Quixot tenia a casa seva i que van fer que aquest embogís del tot fascinat per la vida cavalleresca. En el capítol VI de l'obra, el cura i el barber del poble, considerant aquest llibres perillosos, seleccionen els que seran cremats perquè no puguin fer mal a ningú més. Només uns pocs exemplars es salven de la crema per la seva qualitat. Sort que tant uns com altres són immortalitzats per Cervantes, que n'escriu els títols i, per boca dels personatges, ens en parla. Dintre del Quixot, per tant, apareixen llibres reals; d'això se'n diu metaliteratura i consisteix a parlar sobre literatura dintre d'una obra literària.

Escrutini que fan el capellà i el barber de la biblioteca del Quixot. Xilografia de l'edició: Miguel de Cervantes Saavedra. Vida y hechos del ingenioso caballero don Quixote de la Mancha. En Madrid: a costa de Juan de San Martín, se hallará en su casa, 1741

Objectius

Amb aquesta activitat aprendràs a fer servir el cercador en línia del catàleg de la BC i descobriràs alguns dels milers de llibres que, per ser part de la història del Quixot, formen part de la Col·lecció Cervantina.

Què heu de fer?

Localitza en el Quixot el capítol en el qual es produeix la crema de llibres. Indica les obres que es mencionen, si són cremades o no i quins motius tenen el barber i el capellà per fer-ho. Elabora aquest registre en un blog o pàgina web per tal que estigui disponible en línia i tothom que ho vulgui el pugui consultar. Tot seguit, pots vincular els títols amb els exemplars conservats a la BC mitjançant enllaços als registres que trobaràs al [catàleg de la Biblioteca de Catalunya](#).

Tria què vols fer ara:

- ▶ Si vols conèixer millor el Quixot, passa a la pàgina següent.
- ▶ Si ja coneixes prou el Quixot i vols enfrontar-te als seus enigmes, ves a la pàgina 34.

EL QUIXOT L'OBRA MESTRA DE CERVANTES

El *Quixot*, en castellà *Don Quijote de la Mancha*, és l'obra més famosa de Cervantes i una de les més importants de la literatura universal. Considerada la primera novel·la moderna de la història, és també la gran protagonista de la Col·lecció Cervantina de la BC. És més: sense el *Quixot*, la col·lecció potser no existiria. És la seva principal raó de ser. Per aquest motiu, la Col·lecció Cervantina, i el fenomen mundial del "cervantisme", no es poden entendre sense comprendre per què el *Quixot* ha fascinat i captivat a nombroses persones de totes les èpoques i de quina manera ha influït en la literatura posterior i en l'imaginari cultural.

4.1 Biografia d'una gran obra

El *Quixot* va ser publicat a Madrid a inicis de l'any 1605 per l'impressor Juan de la Cuesta i el llibreter Francisco de Robles amb el títol *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha*. L'èxit de l'obra va ser immediat; el mateix any se'n van fer cinc edicions més. En els anys següents, l'obra es va expandir per tota la geografia europea: s'editava a Brussel·les el 1607, a Milà el 1610, i es començaven a fer les primeres traduccions. La primera de totes

elles va ser a l'anglès i es va publicar a Londres l'any 1612. Una mica més tard, la primera edició en francès, a París en el 1614... Aquell mateix any, quan Cervantes estava a punt de publicar la segona part de l'obra, en la qual continuaven les aventures dels dos estafolaris herois, un misteriós escriptor que s'amagava sota el pseudònim d'Alonso Fernández de Avellaneda se li va avançar i va publicar el *Segundo tomo del ingenioso hidalgo don Quixote de la Mancha*, conegut també com el "fals *Quixot*". Aquest llibre competia amb el llibre de Cervantes en el mercat i posava en perill l'èxit de la segona part de l'obra. Sorprès i molest, Cervantes va publicar a finals de 1615 l'autèntica segona part del *Quixot* amb el títol *Segunda parte del ingenioso caballero don Quixote de la Mancha*. Poc després, l'any 1617, es publicava a Barcelona la primera edició conjunta de les dues parts. Des d'aleshores, s'han fet incomputables edicions del *Quixot* a tot el món, ha estat traduït a nombroses llengües i se n'han fet interpretacions i versions de tot tipus. De fet, és el llibre més editat i traduït de la història després de la Bíblia .

Frontispici de l'edició:
Miguel de Cervantes
Saavedra. *El ingenioso
hidalgo don Quixote de
la Mancha*.
En Madrid: por D. Gabriel
de Sancha, 1797-1798

Qui va ser Miguel de Cervantes?

Miguel de Cervantes Saavedra (Alcalà d'Henares, 1547- Madrid, 1616) va ser un novel·lista, poeta i dramaturg, considerat actualment el més gran autor de la literatura espanyola. Nascut el 1547 a Alcalà d'Henares, va tenir una vida plena d'aventures. L'any 1566 es va traslladar a Madrid, on va convertir-se en l'estimat deixeble de l'escriptor Juan López de Hoyos. Després de fugir a Roma l'any 1569 per haver ferit un home en un duel, va viatjar per tota Itàlia al servei del cardenal Aquaviva. Més tard es va enrolar com a soldat en l'Armada Reial i va participar en la coneguda batalla naval de Lepant. El van ferir durant el combat, perdent la mobilitat de la mà esquerra per sempre. D'aquí que l'anomenessin també el "manc de Lepant". Quan tornava a Espanya navegant des de Nàpols, va ser segrestat pels turcs i conduït a una presó de la ciutat d'Alger. Durant els gairebé

cinc anys que hi va estar presoner, va provar d'escapar quatre vegades, sent castigat i torturat després de cada intent. Quan l'any 1580 estava a punt de ser traslladat a una presó més segura, uns monjos en van pagar el rescat i va ser alliberat. Ja a Espanya, treballant com a funcionari del regne, va començar a escriure. Va publicar *La Galatea*, la seva primera obra impresa, l'any 1585. Uns anys després, acusat d'embutxacar-se diners fent de recaptador d'impostos, va ser empresonat de nou a Sevilla. Allà, a la foscor de la seva cel·la, li va sorgir la idea d'escriure el *Quixot* i, potser, inclús va començar a fer-ho. L'acabaria a finals de 1604. Entre les dues parts del *Quixot*, van publicar-se també *Novelas ejemplares* (1613), *Viaje del Parnaso* (1614) i *Comedias y entremeses* (1615). L'any 1617, un any després de la seva mort, va sortir a la llum *Los trabajos de Persiles y Sigismunda*.

4.2 El Quixot, un heroi universal

Gran part de l'èxit que ha tingut el *Quixot* al llarg de la història, i de l'interès que ha generat en els lectors i lectores, es deu al seu principal protagonista: Alonso Quijano, més conegut com el Quixot de la Manxa o, com li agrada a aquest que l'anomenin, el *Cavaller de la Trista Figura*.

El Quixot és tot un personatge... El que es diu, un paio autèntic. Un individu introvertit que, obsessionat amb els llibres de cavalleries, un dia decideix viure, peti qui peti, les aventures d'un cavaller medieval i segons els valors del món cavalleresc del passat. El seu problema principal és que, malauradament, viu en el món real, on ell no és, ni de bon tros, un cavaller, i on els valors i els ideals medievals que ell defensa ja no existeixen. El Quixot és, per tant, en el món del segle XVII, un il·lús, un desfasat, un boig, un somiador, un motivat, un *loser*... perquè ens entenguem: un flipat. Un heroi, o potser un antiheroi, al qual tot li surt malament i que sempre aconsegueix tot el contrari del que persegueix. Això, en si, ja té la seva gràcia, però el que fa l'obra de Cervantes especial és que el Quixot és alhora un home entranyable, ingenu i ple de bones intencions, que desperta la nostra simpatia i compassió. Per què? Doncs perquè en el fons, amb les seves lluites impossibles, la seva pretensió que el món sigui com ell desitja i no com és realment, i les situacions ridícules que aquesta actitud provoca, s'assembla una mica a

nosaltres, més enllà d'on visquem i de quina llengua parlem.

Amb el pas dels segles, el Quixot s'ha convertit en una icona fàcilment reconscible per tothom i és tan famós com ho puguin ser Mickey Mouse, Jesucrist, Chewbacca o Spiderman. D'ell també se'n fan ninots, records turístics, pel·lícules, cromos, còmics, sèries d'animació i tot tipus de productes comercials i de marxandatge. A la Col·lecció Cervantina de la BC en podeu trobar nombrosos exemples. El Quixot és tan present en l'imaginari col·lectiu que podem afirmar, sense por d'equivocar-nos, que el valeros cavaller és ja un mite universal.

Què és ser "quixotesca"?

El terme "quixotesca" és un epònim i serveix per referir-se a la manera de pensar i actuar del Quixot. Diem que una persona és "quixotesca" quan actua de manera tan idealista i poc assenyada com l'heroi de Cervantes. Però no només això...

El que ens fa riure de la manera de ser del Quixot és precisament que hi ha una gran diferència entre el que ell s'imagina, les seves il·lusions, i la realitat del seu voltant. També entre la idea que el Quixot té de si mateix i qui és en realitat. Es creu molt fort i vol fer heroïcitats però, com que en realitat és dèbil i maldestre, sempre fracassa. I com que ell no se n'adona, de tot això, doncs clar, fa el ridícul, provocant les nostres rialles i les de tothom que el veu o l'escolta.

Després del Quixot, han aparegut en la literatura, però també en el teatre, els còmics o el cinema, in comptables personatges "quixotescs". Un de contemporani és, per exemple, Ignatius Reilly, l'extravagant protagonista de la novel·la satírica *La conxorxa dels ximplers*, escrita per John Kennedy Toole. De més recents, podríem citar al jove protagonista de la pel·lícula *Kick-Ass*, que està fascinat pels còmics de superherois i vol convertir-se en un, malgrat que fa el ridícul i l'apallissen.

El Quixot és, doncs, un personatge arquetípic que simbolitza la lluita entre els ideals i la realitat. De fet, cadascun de nosaltres som una mica "quixotesca". L'escriptor nord-americà Samuel Johnson va dir: "són molt pocs els lectors que, entre la compassió i la hilaritat, puguin negar que hagin tingut experiències semblants a les de don Quixot i Sanxo Panza". I tu? T'has comportat alguna vegada de manera "quixotesca"? Coneixes algun personatge real o de ficció que sigui "quixotesca"?

4.3 Les representacions del Quixot

Com ja hem comentat abans, del *Quixot* se n'han fet moltes edicions. A més, les aventures de l'heroi han estat representades en nombroses obres plàstiques: pintures, dibuixos, gravats, il·lustracions que acompanyen el text en algunes edicions... imatges que han ajudat a expandir la fama del *Quixot* arreu. El més interessant és que quan ens mirem atentament aquestes imatges ens

adonem que, com que són fetes per artistes diferents i en èpoques diferents, no representen totes el mateix *Quixot*. O si més no, no ho fan de la mateixa manera, perquè el *Quixot* té una qualitat molt pròpia dels grans clàssics: té la capacitat de renovar-se en cada època; de mostrar una interpretació diferent a cada lector o lectora. És a dir, que cadascú l'interpreta segons la seva manera de ser i el pensament del seu temps i, per tant, els artistes el

representen també segons la seva mirada particular i diferent de la resta.

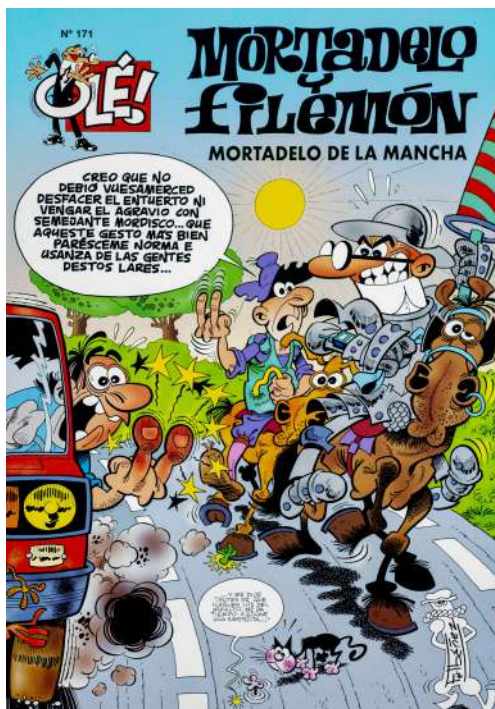
A la Col·lecció Cervantina de la BC es conserven algunes de les representacions plàstiques més importants del *Quixot*, com ara les edicions il·lustrades amb els gravats de Charles-Antoine Coypel (1725) o Gustave Doré (1863), o les làmines que van fer de l'obra Dalí i Picasso, entre moltes altres. Per això diem que a la col·lecció no s'hi conserva només un *Quixot*, sinó molts *Quixots* diferents. I tots ells ens parlen dels seus lectors i lectores, dels valors i el pensar del seu temps.

4.4. El Quixot en el còmic

El *Quixot* ha estat adaptat al còmic en nombroses ocasions. Pots veure una bona recopilació de còmics de l'obra [aquí](#). A la Col·lecció Cervantina de la BC s'hi conserven

trenta-nou edicions còmic. Entre elles, per exemple, una adaptació de *Mortadelo y Filemón*, de l'il·lustrador Ibáñez.

Però també s'han produït aparicions de l'heroi manxec en d'altres universos fantàstics de l'àmbit del còmic. Una de les més sonades és la participació del *Quixot* en diversos números del còmic de Star Wars durant la seva etapa Marvel, a finals dels anys setanta del segle XX. El nom del *Quixot* a Star Wars és Don-Wan Kihote i és presentat com un bibliotecari, conegut de Han Solo, que de tant llegir històries sobre jedis ha embogit i creu ser-ne un. Sabre làser en mà i portant armadura medieval, ajuda els protagonistes de la saga en algunes de les seves aventures. Si et ve de gust llegir els còmics de Star Wars on surt el *Quixot*, pots trobar-los a la BC en [aquesta ubicació](#).

F. Ibáñez. *Mortadelo de la Mancha*.
Barcelona: Ediciones B, 2005

4.5. Activa't!

4.5.1. Tantes mirades com lectures, tantes lectures com mirades

 Una sessió d'una hora

 Per parelles

 Llengua i Literatura / Història de l'Art / Visual i Plàstica

Al llarg dels darrers cinc segles, el Quixot ha estat representat de moltes maneres. Cada època l'ha valorat segons la seva visió i l'ha representat en funció de l'estil artístic del moment. Els neoclàssics del segle XVIII, per exemple, valoraven de l'obra la seva racionalitat, el seu bon gust literari, la reivindicació que fa de l'ideal neoclàssic i l'ús virtuós del gènere satíric-burlesc. I això feia que el representessin posant en relleu aquests valors. En canvi, en el segle XIX els romàntics el van interpretar d'una manera més seriosa, tot rebutjant la interpretació satíric-burlesca acceptada fins aleshores. En feien una lectura més emotiva i fosca, observant en el Quixot un cavaller romàntic que es deixava endur per les grans passions, les batalles perdudes, la fantasia i la imaginació creadora. Els romàntics, per tant, s'identificaven amb ell i hi veien l'heroi modern, l'idealista que sempre està xocant amb la realitat. Ben al contrari que ells, però en el mateix segle, els positivistes veien en el Quixot una obra exemplar de la manera de ser il·lusa

i somiadora, condemnada al fracàs. Per tant, com veieu, cada època s'ha vist reflectida en l'obra i aquesta, actuant com un mirall, ha retornat a cada època una imatge de sí mateixa.

Objectius

Amb aquesta activitat analitzaràs algunes de les representacions del Quixot conservades a la Col·lecció Cervantina, tot definint els trets formals i iconogràfics que les vinculen als estils artístics als quals pertanyen. D'aquesta manera, prendràs consciència de la capacitat que té l'obra perquè els lectors i lectores hi projectin el seu pensament i que les imatges conservades a la Col·lecció Cervantina permetin no només veure com ha estat representat el Quixot al llarg del temps, sinó també analitzar la història de l'art i del pensament dels darrers cinc segles.

Què heu de fer?

Analitza les següents imatges, tot posant en valor els elements formals i iconogràfics que les caracteritzen i definint l'estil artístic al qual pertanyen. Abans de tot, identifica el moment de l'obra que representen. Compara després les imatges i relaciona les seves diferències i particularitats amb el pensament i el context cultural de la seva època.

Charles-Antoine Coypel. *D. Quichotte de la Manche*. Paris: Chez Surugue, 1724

Miguel de Cervantes Saavedra. *L'ingénieux hidalgo Don Quichotte de la Manche*. Paris: Libr. de L. Hachette et Cie, 1863. Il·lustracions de Gustave Doré

Miguel de Cervantes Saavedra. *Aventures de Don Quichotte de la Manche*. Paris: Librairie de l'enfance et de la jeunesse, E. Ducrocq, [entre 1852 i 1855]. Il·lustracions de Célestin Nanteuil

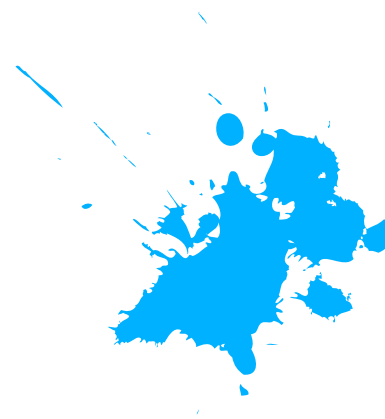
4.5.2. Els altres Quixots i el cas del Quixot samurai

 Una sessió d'una hora

 Individual

 Llengua i Literatura / Visual i Plàstica

A la Col·lecció Cervantina de la BC es conserven edicions il·lustrades del Quixot d'arreu del món que en donen visions particulars. Una de les més singulars és Shinpan ehon Don Kihote, una edició japonesa de 1978 de la qual només se'n van fer cent vuitanta-cinc exemplars, enquadernat en acordió a la manera japonesa. Conté trenta-una xilografies sobre paper japonès de gran qualitat realitzades per l'il·lustrador, dissenyador tèxtil i mestre Keisuke Serizawa, les quals traslladen a la iconografia nipona les aventures del cavaller: el Quixot vesteix armadura de samurai i Sanxo Panza la roba tradicional dels criats, les dones porten quimono, els monjos són sacerdots budistes, els molins de vent són substituïts per molins d'aigua i les aventures dels protagonistes s'insereixen en paisatges típicament japonesos. Les il·lustracions són totes pintades a mà, amb la tècnica tradicional "katazome", adaptada per l'artista, i per tant cada exemplar és una obra d'art única i diferent de la resta. Donada la dificultat en l'elaboració de l'obra, l'artista va ser guardonat amb la màxima distinció al seu país, el Tresor Nacional Vivent del Japó, que li va ser entregat en una cerimònia presidida per l'Emperador nipó.

Objectius

Amb aquesta activitat aprendràs que el llegat cultural del Quixot ha traspassat fronteres i que, donat que l'obra tracta temes comuns a tots els éssers humans, els seus personatges i aventures poden ser traslladats a qualsevol context cultural. També que forma part de la missió de la Col·lecció Cervantina de la BC conservar aquest patrimoni universal.

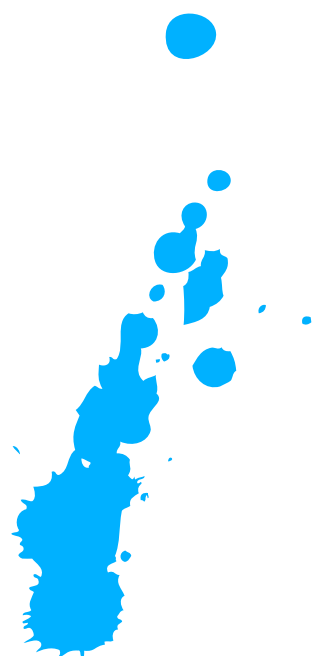

El Quixot lluitant contra els molins a Keisuke Serizawa. Shinpan ehon Don Kihote. Tokio: Galeria Gohachi, 1976

Què heu de fer?

Shinpan ehon Don Kihote és una traducció visual del *Quixot*; una adaptació de l'obra al context cultural japonès. Però no és un cas únic; les possibilitats, en aquest sentit, són infinites: els protagonistes i les seves aventures poden ser adaptades a qualsevol cultura, gènere o narració. Un bon exemple és l'adaptació a *Les tres bessones* que en va fer la Roser Capdevila, també conservada a la Col·lecció Cervantina. Imagina una història protagonitzada pel Quixot i Sanxo Panza, o altres protagonistes "quixotescs", que succeeixi en un context diferent al de l'obra original (futurista, manga, zombis, etc.) i escriu una història que s'inspiri en algun dels capítols del llibre. Hauràs d'analitzar els dos personatges i definir els seus trets característics, tant psicològics com físics, per tal de poder traslladar-los a la teva història.

En acabat, pots també il·lustrar el text plàsticament. Si t'animes a fer-ho, pots utilitzar qualsevol material i suport que consideris oportú, sempre i quan s'adeqüi plàsticament a la narració.

Tria què vols fer ara:

- ▶ Si vols preparar la ruta del Quixot a Barcelona, passa a la pàgina següent.
- ▶ Si no coneixes encara la BC ni la Col·lecció Cervantina, ves a la pàgina 2.

5.

EL QUIXOT A BARCELONA

La història del Quixot, així com la del seu autor, està molt lligada a la ciutat de Barcelona. En el capítol cinquanta-nou de la segona part de l'obra, l'excèntric cavaller descobreix que corre per Espanya una segona part falsa de les seves aventures i decideix, per rebel·lar-se contra aquesta, canviar la seva destinació i dirigir-se cap a Barcelona en comptes de Saragossa, on tenia previst anar. Això vol dir que la publicació del fals *Quixot*, escrita per un tal Avellaneda, va fer que el Quixot canviés d'opinió i anés a Barcelona? Hauria anat a Barcelona de no aparèixer la segona part pirata? Potser, mai ho sabrem.

Tomás López. Mapa de una porción del Reyno de España que comprehende los parages por donde anduvo Don Quixote y los sitios de sus aventuras. [S.l.: s.n., 1967?]. Fotocòpia del mapa que conté l'edició: Madrid: Joaquín Ibarra, 1780

5.1 Una ciutat per canviar la història!

Barcelona és l'única ciutat que visiten el Quixot i Sanxo Panxa al llarg de tota l'obra. Les aventures a la capital catalana ocupen cinc capítols del llibre, en els quals el to de l'obra canvia completament. A Barcelona, la crua realitat s'imposa totalment a la il·lusió. El Quixot i Sanxo ja no viuen situacions imaginades pel protagonista sinó experiències reals: presenciem morts violentes, trifulgues i batalles, veuen el mar per primera vegada, coneixen les intrigues del món urbà i el Quixot pateix la derrota definitiva que el farà rendir-se i

tornar, trist, abatut i desenganyat, al seu poble. A diferència dels capítols anteriors de la novel·la, on havia regnat l'humor i no havia aparegut cap mort violenta, a Barcelona passen coses que ja no tenen gens de gràcia: la jove Clàudia Jerònima dispara per culpa d'un malentès al pobre Vicenç Torrellas, matant-lo penosament, el bandoler Roc Guinard li parteix el cap en dos amb una espasa a un dels seus homes sense cap escrúpol, uns fugitius turcs maten a trets a dos soldats barcelonins que miraven d'apressar-los... L'humor de la novel·la es torna, per tant, en aproximar-se el final, en tragèdia; en el fracàs del món ideal del protagonista. Barcelona representa, en acabat, el final del camí de l'heroi. La ciutat perillosa, emocionant i plena de desenganys on els somnis d'un món rural ideal s'esvaeixen per sempre.

5.2 La ruta del Quixot a Barcelona

El Quixot i Sanxo Panza fan camí cap a Barcelona. A punt d'arribar a la ciutat, el dos protagonistes coneixen en un bosc al bandoler Roc Guinard, amb el qual el Quixot fa amistat. Aquest personatge està inspirat en Perot Rocaguinarda, un autèntic bandoler, molt famós a l'època. De fet, a Barcelona, a prop de la plaça del Pi, hi ha un carrer dedicat a aquest bandoler que porta el nom de Perot lo Lladre.

El Quixot i Sanxo arriben a Barcelona de nit i per la platja. En sortir el sol, davant el mar, un bandoler a les ordres de Roc Guinard els recull per conduir-los a

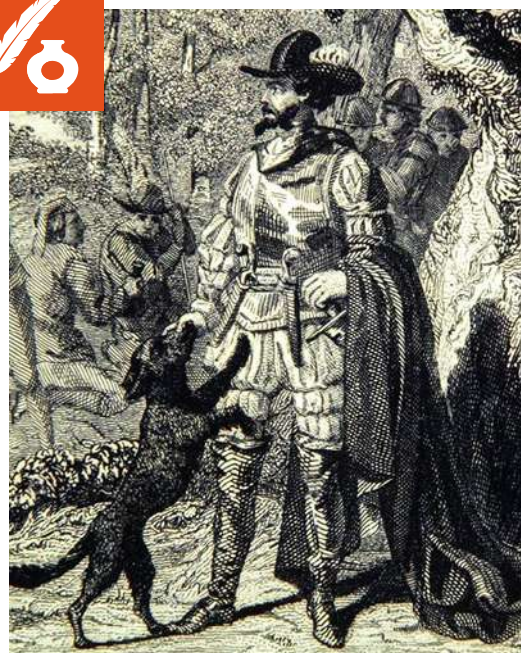
l'interior de la ciutat. Hem de pensar que, en conseqüència, l'entrada a la ciutat té lloc per una de les portes que dona al mar. Però... per quina d'elles? Encara que Cervantes no ho especifica, és més que probable que l'autor pensés en l'entrada propera al Baluard de Migdia, pel Portal de Mar, que estava a l'alçada de l'actual Facultat de Nàutica de Barcelona, on és ara el núm. 18 de la plaça Pla de Palau. No obstant això, també podria tractar-se del Portal de Santa Madrona, al qual s'arribava des de Montjuïc, o el de Sant Daniel, aquest darrer menys probable perquè s'hi arribava venint del nord. Un cop a dins la ciutat, el Quixot s'hostatja a la casa del ciutadà ric Antoni Moreno, on assisteix a un festa amb ballaruga i espectacle inclosos. Segurament Cervantes es va imaginar al Quixot allotjat en una de les cases nobles del moment que hi havia al carrer Lledó o al carrer Montcada, algunes del les quals, malgrat el canvis, han perviscut fins a l'actualitat.

Durant la seva estada a Barcelona, el Quixot entra en una impremta de la ciutat en què estan imprimint en aquells moments el fals *Quixot* d'Avellaneda. S'ha sospitat que aquesta impremta pogués ser l'obrador de Sebastià de Cormellas, que es trobava en el núm. 14 del carrer del Call, al barri gòtic, i era un dels tallers d'impressió més importants de Catalunya en aquells moments. A la Barcelona de l'any 1605 hi havia cinc tallers d'impremta consolidats. La ciutat era un dels centres tipogràfics més importants d'Espanya. Les imprentes estaven situades a la zona que va de la Boqueria, passant per la plaça del

Pi, a la plaça Sant Jaume. A l'altre costat d'aquesta plaça, al carrer de la Llibreteria, s'aplegaven els llibreters. El seu gremi data del 1553 i formar-ne part els donava el dret exclusiu de cosir i enquadernar llibres, així com també d'obrir una llibreria i vendre llibres. De fet, la majoria d'ells eren també impressors.

L'estada del Quixot a Barcelona arriba al seu final quan l'heroi s'enfronta, a peu de platja, amb el cavaller de la Blanca Lluna. Bé, en realitat el jove que s'amaga sota el casc i porta un escut amb una lluna pintada no és cap cavaller, sinó el seu amic i veí Samsó Carrasco, que té l'objectiu de fer entrar en raó al Quixot perquè torni al poble. El combat, que no dura ni tres segons i acaba amb el Quixot a terra, mig estabornit, té lloc en algun punt de la platja que quedava davant del Portal de Mar, fora de les muralles de la ciutat, on avui hi ha el Port Vell.

De tornada al poble, el Quixot recorda amb estima la seva estada a Barcelona i li dedica aquestes paraules a la ciutat: *«archivo de la cortesía, albergue de los extranjeros, hospital de los pobres, patria de los valientes, venganza de los ofendidos y correspondencia grata de firmes amistades, y en sitio y en belleza, única».*

Qui va ser Perot Rocaguinarda?

Perot Rocaguinarda, també conegut com a Perot lo Lladre, és un dels bandolers més populars de la història de Catalunya. Va néixer a Oristà l'any 1582. A finals del segle XVI i principis del segle XVII, les muntanyes catalanes eren plenes de bandolers que es guanyaven la vida assaltant els viatgers. Alguns lluitaven per un dels dos bàndols de la noblesa enfrontats: els nyerros i els cadells. Rocaguinarda pertanyia als nyerros. Diu la llegenda que quan baixava a Barcelona s'amagava al Palau del Baró de Maldà, també dels nyerros, per qui treballava en secret. Per no ser vist, hi entrava pel carrer del darrera, que actualment duu el seu nom. La seva fama va ser tal, que Cervantes el va incloure al *Quixot* amb el nom de Roc Guinard.

5.3 Cervantes a Barcelona... o no

Martí de Riquer, un gran estudiós de l'obra cervantina, creu que hi ha indicis que Cervantes visités Barcelona l'estiu del 1610. És probable que hi vingué per tractar de convèncer el comte de Lemos perquè se l'endugués amb ell a Nàpols, d'on havia estat nomenat virrei. El comte va estar cinc dies a Barcelona, entre el 5 i el 10 de juny, i després va embarcar cap a Itàlia. Cervantes, que tenia l'esperança de formar part de la cort literària del nou virrei, ni tan sols va poder-s'hi apropar. Possiblement el poeta Luperco Leonardo de Argensola, secretari del comte i encarregat d'escollir els que l'havien d'acompanyar a Nàpols, va veure en Cervantes una competència massa perillosa. Quatre anys després, Cervantes va escriure la segona part del *Quixot* i va convertir la capital catalana en l'escenari de les darreres aventures de l'heroi.

Tot i les sospites, no existeix cap document que demostrï de manera definitiva que Cervantes conegués Barcelona. Malgrat això, hi ha qui creu que l'afecte que l'autor mostra per la ciutat en les paraules de comiat del *Quixot* només pot ser fruit d'un coneixement directe.

A la pregunta de per què Cervantes va escollir la ciutat de Barcelona com a parada final del *Quixot*, cal contestar que no se sap del cert. Però s'ha de tenir en compte que en el segle XVII Catalunya estava infestada de bandolers que

assaltaven els viatgers en els camins i de pirates que navegaven per les costes robant, matant i segrestant persones per vendre-les en el mercat d'esclaus. La ciutat de Barcelona estava encara emmurallada, era plena de carrerons laberíntics i de racons misteriosos, conservava l'aspecte medieval i tenia el bullici propi d'una ciutat comercial i portuària. Quin millor lloc per ambientar les darreres aventures de l'heroi?

Què és la casa de Cervantes?

L'anomenada casa Cervantes, situada al núm. 2 del passeig de Colom, és on diu la tradició popular que es va allotjar Cervantes quan aquest va visitar Barcelona. Com a mínim, això creu tothom des de fa un segle i mig. L'edifici té cinc pisos i es troba situat just davant d'on estava la Muralla de Mar. Sobre una de les finestres del tercer pis hi ha un cap esculpit que alguns diuen que representa l'escriptor, però no pot ser, doncs la casa va ser construïda a mitjans del segle XVI.

5.4. Activa't!

5.4.1. Prepara la ruta del Quixot a Barcelona

 Una sessió d'una hora

 En grups de quatre o cinc

 Llengua i Literatura / Ciències Socials

El fet que les darreres aventures del Quixot passin a Barcelona ofereix la possibilitat de reviure-les, tot passejant pels llocs en els quals Cervantes se les va imaginar. De la mateixa manera, la vinculació de la ciutat amb Cervantes i amb el fenomen del cervantisme, fa interessant de visitar els emplaçaments barcelonins relacionats amb l'autor i la seva obra. Entre aquests, la Sala Cervantina de la BC és l'espai més representatiu de l'amor de Barcelona per Cervantes i pel seu més cèlebre personatge, i és una visita ineludible a qualsevol ruta del Quixot.

Objectius

Amb aquesta activitat analitzareu els passatges del Quixot que estan ambientats a Barcelona, localitzareu els espais exactes on transcorren i dissenyareu una ruta literària per la ciutat destinada a conèixer millor aquesta obra i al seu autor.

Què heu de fer?

Mitjançant la informació que us hem proporcionat en aquest capítol, la lectura dels passatges del Quixot que transcorren a Barcelona i altres dades que podeu extraure del dossier, elaboreu una ruta literària del Quixot a Barcelona. Per a fer-ho, podeu primer situar en un plànol de la ciutat aquells emplaçaments que considereu més rellevants i que tenen un especial protagonisme en el llibre, així com aquells que permeten apropar-se a la figura de Cervantes i a la seva obra. Podeu utilitzar com a referència el plànol del segle XVII de més a baix i contrastar-lo amb un d'actual. Després, traceu un itinerari que uneixi tots els espais i que doni un sentit general a la ruta. No oblideu de incloure-hi la Col·lecció Cervantina de la BC!

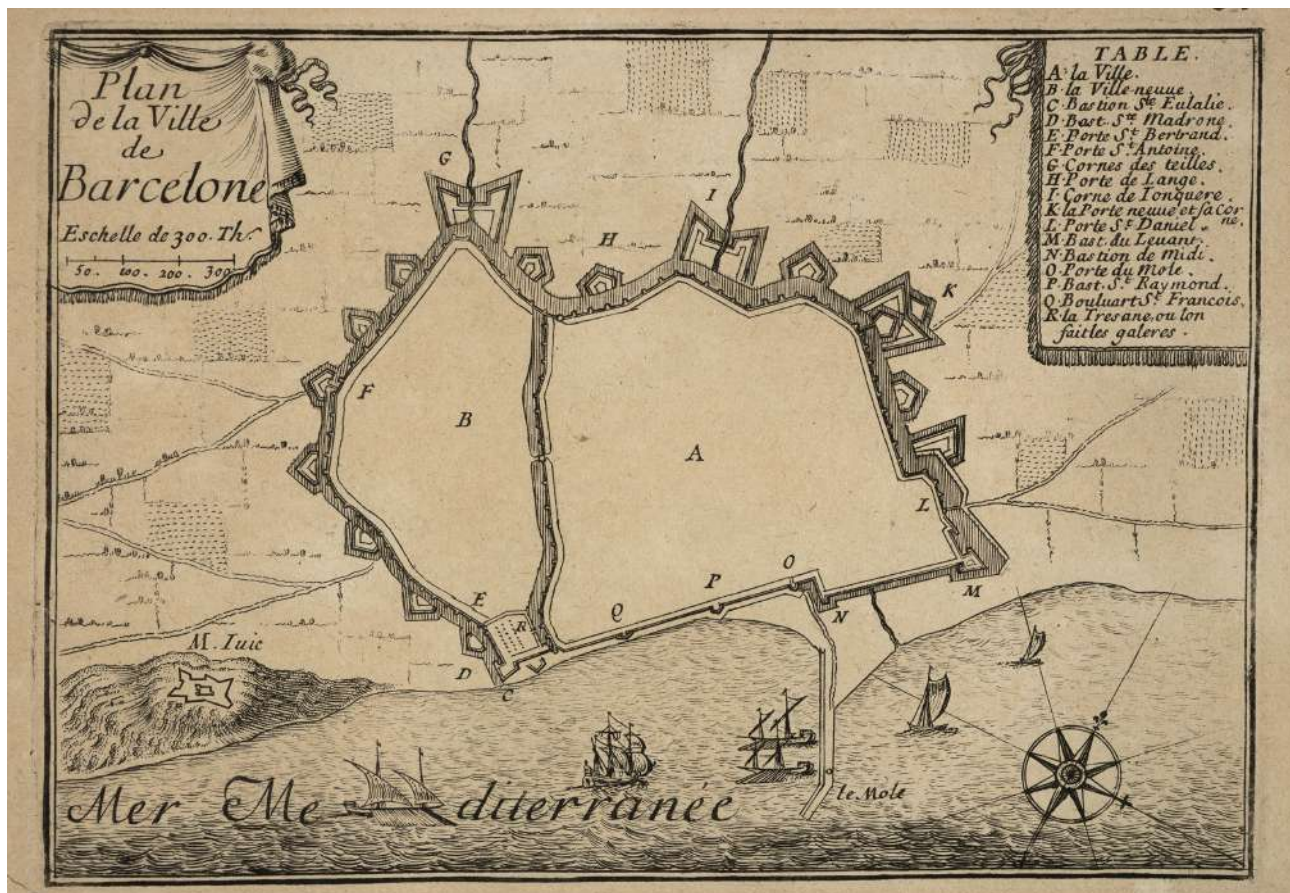

Un cop tingueu dissenyat l'itinerari, organitzeu-vos en grups i assigneu a cadascun d'aquests una parada de la ruta. Prepareu aleshores una exposició i una lectura o activitat que cada grup realitzarà en la parada que li pertoqui. Quan ho tingueu tot enllestit, la vostra ruta literària del *Quixot* estarà preparada. Podeu aprofitar per realitzar-la el dia que visiteu la BC.

L'Ajuntament de Barcelona va editar una ruta del *Quixot* a Barcelona que podreu trobar [aquí](#). Biblioteques de Barcelona va fer el mateix en el següent [tríptic](#). Podeu consultar-les a mode d'exemples i extreure'n informació per a les exposicions i activitats de cada aturada.

Tria què vols fer ara:

- ▶ Si et veus preparat per a resoldre els enigmes del *Quixot*, passa a la pàgina següent.
- ▶ Si no t'hi veus, sempre pots tornar a començar.

Les plans, et profils des principales villes, et lieux considerables de la principauté de Catalogne. A Paris: par le chevalier de Beaulieu, [1650?]

PROVA DE RESOLDRE ELS ENIGMES DEL QUIXOT

Si heu arribat a aquest punt de la investigació, vol dir que heu anat superant les proves del dossier i que esteu preparats per enfrontar-vos als misteris irresolts del *Quixot*. Són molts els científics que han intentat resoldre aquests enigmes. Se n'ha parlat i escrit moltíssim i s'han proposat teories molt diverses. Mireu de resoldre'ls també vosaltres. Ara bé, no us desespereu si no ho aconsegiu; l'important d'una investigació científica no és sempre el resultat, sinó tot allò que s'aprèn pel camí. Tanmateix, si en acabat no en tinguéssiu prou i volguéssiu continuar investigant sobre aquests misteris o sobre qualsevol altre tema relacionat amb el *Quixot* o Cervantes, sempre tindreu les portes de la Biblioteca de Catalunya obertes.

1. Va ser a Barcelona Cervantes, realment?

Hi ha investigadors que defensen que Cervantes va visitar Barcelona en algun moment de la seva vida. Creuen que els fragments en els quals Cervantes parla de la ciutat delaten que la coneixia. D'altres, però, no estan d'acord amb això i creuen que les descripcions no són prou concretes. Martí de Riquer, al seu llibre *Cervantes en Barcelona*, aporta proves que fan lògica una estada de Cervantes a la ciutat l'any 1610. No obstant això, com hem explicat abans, no existeix cap document que ens ho asseguri.

I vosaltres, què en penseu? Hi va ser, Cervantes, a Barcelona? Analitzeu els fragments ambientats a la ciutat i argumenteu raonadament si penseu que demostren o no que Cervantes coneixia la ciutat. Si volguéssiu consultar el llibre de Martí de Riquer per afegir les seves proves a la vostra investigació, el podeu trobar a la BC mateix fent clic [aquí](#). També podeu veure la seva disponibilitat en d'altres biblioteques de Barcelona [aquí](#).

2. Quin era el veritable rostre de Cervantes?

Actualment, el rostre real de Cervantes continua sent un misteri. La única referència totalment fiable que tenim és la descripció literària que Cervantes va fer de si mateix al pròleg de l'obra *Novelas ejemplares* (1613): «Este que veys aquí, de rostro aguileño, de cabello castaño, frente lisa y desembarçada, de alegres ojos, y de nariz corba, aunque bien

proporcionada; las barbas de plata, que no ha veynte años que fueron de oro, los vigotes grandes, la boca pequeña, los dientes ni menudos, ni crecidos, porque no tiene sino seis, y esos mal acondicionados y peor puestos, porque no tienen correspondencia los unos con los otros; el cuerpo entre dos extremos, ni grande, ni pequeño, la color viva, antes blanca, que morena, algo cargado de espaldas, y no muy ligero de pies. Este digo, que es el rostro del autor de la Galatea y de Don Quixote de la Mancha...».

Existeixen nombrosos retrats de l'escriptor però és possible que cap d'ells fos realitzat mentre Cervantes vivia. És a dir, que segurament van ser fets a partir de la descripció literària de l'escriptor. N'hi ha, però, un parell que podrien ser autèntics. En primer lloc, el quadre pintat, teòricament, per Juan de Jáuregui l'any 1600. Aquest du la següent inscripció: «D. Miguel de Cervantes Saavedra. Juan de Jauregui pinxit an[n]o 1600». Quan el quadre va ser descobert l'any 1911, molts van creure que era autèntic, però després es va demostrar que segurament es tractava d'una falsificació: el quadre té algunes zones repintades amb l'objectiu de fer que el rostre s'assembli a la descripció de Cervantes. Tot i aquests retocs, la Real Academia Española, que és l'actual propietària del quadre, continua alimentant el misteri defensant que podria ser autèntic. Mireu-ho a la seva web clicant [aquí](#).

En segon lloc, la descripció de Cervantes de si mateix també ha servit a alguns investigadors per defensar que l'home que apareix en el quadre *El hombre de la mano en el pecho*, pintat per El Greco cap el 1580, és en realitat el manco de Lepanto.

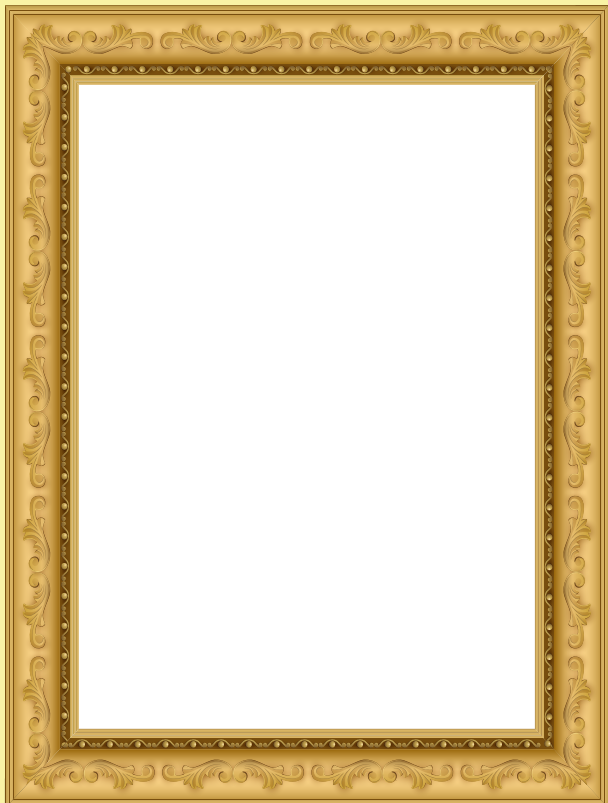
I vosaltres, com ho veieu? Creieu que algun d'aquests dos quadres podria ser autèntic? Feu una breu recerca sobre la polèmica al voltant de la seva autenticitat i argumenteu els punts a favor i en contra que es tracti de retrats reals de Cervantes.

3. I el rostre del Quixot?

Pel que fa al rostre que Cervantes va imaginar pel Quixot, només en sabem alguns trets per les descripcions que l'escriptor en fa en l'obra. Al primer capítol de la primera part, diu d'ell: «Frisaba la edad de nuestro hidalgo con los cincuenta años. Era de complexión recia, seco de carnes, enjuto de rostro». I al capítol catorzè de la segona part explica un veí del poble que el Quixot és: «hombre alto de cuerpo, seco de rostro, estirado y avellanado de miembros, entrecano, la nariz aguileña y algo corva, de bigotes grandes, negros y caídos. Campea debajo del nombre del Caballero de la Triste Figura y trae por escudero a un labrador llamado Sancho Panza.»

Per configurar el rostre del Quixot, fes un retrat robot del personatge a partir de les descripcions físiques que en fa Cervantes. Compara'l després amb altres representacions que s'han fet de l'heroi i defineix els trets comuns a totes elles. Modifica el teu retrat si ho creus oportú.

4. Qui va escriure el fals *Quixot*?

Darrere del pseudònim Alonso Fernández de Avellaneda s'amaga l'autèntic autor del fals *Quixot* que tant va indignar Cervantes. Hi ha diverses teories sobre la seva identitat: que si era algú que admirava l'escriptor, que si era algú que l'odiava... però mai ningú no ha aconseguit descobrir-ho. És el misteri dels misteris. Potser us hi podríeu passar tota la vida, provant de resoldre'l. I potser, qui ho sap, ho aconseguiríeu. Si ho féssiu, no oblideu de notificar-ho a la BC. Seria una notícia d'abast mundial!

BIBLIOGRAFIA

ALAIX I GIMBERT, Tània; BELLOSTAS YMBERT, Maria Rosa. *La biblioteca nacional de Catalunya*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2014

CANAVAGGIO, Jean. *Cervantes*. Madrid: Espasa-Calpe, 2003

CASALDUERO, Joaquín. *Sentido y forma del Quijote*. Madrid: Ínsula, 1970

CASTILLO, Antonio. *Escribir y leer en el siglo de Cervantes*. [Barcelona]: Gedisa, 1999

FONTANALS, Reis; LOSANTOS, Marga. *Biblioteca de Catalunya, 100 anys: 1907-2007*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007

GARCÉS, Maria Antonia. *Cervantes en Argel: historia de un cautivo*. Madrid: Gredos, 2005.

Paz GAGO, José Maria. "El mecanismo ficcional del Quijote". *Anales Cervantinos*, XXVII (1989), p. 21-43.

El Quijote, biografía de un libro: 1605 – 2005. Madrid: Biblioteca Nacional, 2005

RIERA, Carme. *El Quixot i Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona: Lunwerk, 2005

RIERA, Carme; SERÉS, Guillermo. *Cervantes, el "Quijote" y Barcelona*. Barcelona: Fundació Caixa Catalunya, 2007

RIQUER, Martí de. *Cervantes en Barcelona*. Barcelona: Acantilado, 2005

Rossi, Rosa. *Tras las huellas de Cervantes: perfil inédito del autor del Quijote*. Madrid: Trotta, 2000

SILWA, Krzysztof. *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra*. Fayetteville: State University, 2006

TRAPIELLO, Andrés. *Las vidas de Miguel de Cervantes: una biografía distinta*. Barcelona: Folio, 2004

CRÈDITS

Directora de la Biblioteca de Catalunya: Eugènia Serra Aranda

Coordinació i revisió del projecte: Biblioteca de Catalunya: Marga Losantos (SAIOD),
Marta Navarro (Reserva Impresa), Marta Riera (Direcció).

Conceptualització del projecte educatiu: Fragment, Serveis Culturals, S.L.

Desenvolupament de continguts: Lola Angeles Amador i Jordi Mota Montserrat

Disseny gràfic: Malaviart

Reproduccions fotogràfiques: Ricard Marco i Oriol Miralles (Unitat de Digitalització de la
Biblioteca de Catalunya).

Procedència de les imatges pàg. 30, 35 i 36:
MUHBA, Real Academia Española i Museo del Prado

© Biblioteca de Catalunya 2021